

Gyerekek a háború viharában

**A Magyar Tudományos Akadémia II. világháború története
albizottságának konferenciája**

2023. MÁRCIUS 24.

Helyszín

**BÖLCSÉSZETTUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT,
TÖRTÉNETTUDOMÁNYI INTÉZET**

5. EMELETI TANÁCSTEREM

(1097 Budapest, Tóth Kálmán utca 4.)

A konferencia követhető a ZOOM platformon:

<https://us02web.zoom.us/j/86382526251?pwd=TTNyejNvdkhpMkUxekhnTDZCMU5RUT09>

Meeting ID: 863 8252 6251

Passcode: 432312

PROGRAM

- 9:00 – 9:15 **A konferencia résztvevőinek üdvözlése: Pók Attila, BTK. TTI. ny. tudományos tanácsadója, a kőszegi Felsőbbfokú Tanulmányok Intézete tudományos tanácsadója**
- 9:15 – 9:25 **Megnyitó: Stark Tamás, az MTA II. világháború története albizottság elnöke**

Moderátor: Tulipán Éva

9:25 – 9:45 **Beata, Michlic, Joanna:** Missed lessons from the Holocaust: the public avoidance of representations of difficult and painful past in jewish child survivors' testimonies.

9:50 – 10:10 **Andreides Gábor:** „Hinni, engedelmeskedni, harcolni” ... az olasz fasizmus gyermek- és ifjúságpolitikájának kudarca a második világháborúban

10:15 – 10:35 **K. Farkas Claudia:** Amikor zsidó gyermekek, csak zsidó iskolában tanulhattak. Olaszország 1938 – 1943.

10:40 – 11:00 **Bene Krisztián:** A francia gyermekek útja a csatamezőre 1940 és 1945 között

11:05 – 11:20 Hozzászólások, vita.

11:20 – 11:35 Szünet

Moderátor: B.Kádár Zsuzsanna

11:30 – 11:50 **Lénárt T. András:** A spanyol út. A Franco-rezsim és az európai zsidó gyermekek esete

11:55–12:15 **Magyarosi Sándor:** Székely hadiárvak és örökbe fogadott „gyermekkatónák” a második világháború idején

12:20 – 12:40 **Miklós Réka:** A temesvári bencés Lioba-nővérek gyermekmissziós tevékenysége 1936–1948 között.

12:45 –13:05 **Tulok Péter:** A gyermek, mint belső ellenség?

13:05 – 13:20 Hozzászólások, vita

13:20 –14:10 Ebédszünet

Moderátor: Stark Tamás

14:10 – 14:30 **Tóth Nikolett:** A gyermeki lélek és test meggyógyítása. A Magyar Nők Demokratikus Szövetségének gyermekvédelmi tevékenysége

14:35 – 14:55 **Virányi Péter:** A propaganda ereje a gyermekek világban, avagy gyerekek a propaganda hálójában

15:00 – 15:20 **Bányai Viktória és Horváth Rita:** Gyermekrajzok a vészkorszakról és a túlélésről

15:25 – 15:45 **Tarnai Eszter:** Közellátási válsághelyzet Budapest ostroma után. A Nemzeti Segély és a főváros élelmezési akciói

15:45 – 16:00 Hozzászólások, vita

16:00 – 16:15 Szünet

Moderátor: Virányi Péter

16:15– 16:35 **Klacsman Borbála:** Válaszutak: két gödöllői zsidó fiatal útja a holokauszt során

16:40 – 17:00 **Fóris Ákos:** Fiatalkorúak és a magyar partizánellenes hadviselés a keleti fronton

17:05 – 17:25 **Végső István:** Gyermeksorsok Halason

17:30 – 17:50 **Kelbert Krisztina:** „Ragyogó, reszkető csillagok”. Zsidó gyermekek kiszolgáltatottsága a holokauszt idején dr. Bencze József orvos kéziratos memoárjában

17:50 – 18:05 Hozzászólások, vita

18:05 – Zárszó, **Stark Tamás**

ELŐADÓK, ABSZTRAKTOK

Andreides Gábor

történész, a Nemzeti Emlékezet Bizottsága Hivatalának tudományos főmunkatársa.

„Hinni, engedelmeskedni, harcolni”... az olasz fasizmus gyermek- és ifjúságpolitikájának kudarca a második világháborúban

A fasizmus előbbi kategorikus imperatívusza katonás rövidséggel fogalmazta meg mindazt, amit a rendszer elvárt az olasz társadalomról, amelynek militarizálása, a folyamatos küzdelem és harc mítoszának megteremtése kiemelt jelentőségűvé vált a rendszer számára. Ez alól a szintén nagyjelentőségű gyermek- és ifjúságpolitika sem volt kivétel, sőt az eljövendő generációk „megfelelő” felkészítése és nevelése miatt, igencsak központi kérdésnek számított. Ahogyan az Opera Nazionale Balilla egyik regionális vezetője írta a húszas évek végén: „Minden fiatalembert be kell állítani a sorainkba; senki se kerülhet ki az irányításunk alól. [...] az a fontos, hogy egyetlen gyerek se maradjon ki a sorainkból, egyetlen gyerek se legyen kitéve más propagandának.” A második világháború azután kegyetlenül nyilvánvalóvá tette: ez az elképzelés, az erőltetett katonai előképzés, harci szellemben történő testi és szellemi nevelés, katonai felvonulások és parádék ellenére a diktatúra kísérlete egy teljes generáció jövőjét elrabolva kudarcot vallott.

Bányai Viktória - Horváth Rita

Bányai Viktória a TK Kisebbségkutató Intézet tudományos főmunkatársa valamint az ELTE Assziriológiai és Hebraisztikai Tanszék adjunktusa.

Horváth Rita független kutató.

Gyermekrajzok a vészkorszakról és a túlélésről

Az előadásban egy 26 rajzból álló forrásegyüttest mutatunk be, amelyet korábban még nem vizsgáltak. A rajzokat Budapesten élő holokauszt-túlélő zsidó lányok készítették 1945 májusában és júniusában, néhány hónappal Budapest felszabadulása után, a háború utáni első, különleges tanévben. Az időpont természetesen meghatározza a rajzok tartalmát is: a közelmúlt eseményei, nyilas uralom, Budapest ostroma és a felszabadulás utáni élmények. Célunk annak bemutatása, hogy ezek a rajzok mint történelmi források mennyire kulcsfontosságúak, annak ellenére, hogy az ilyen típusú forrásokat általában a történelmi információk marginális forrásainak tekintik, mert fiatal tizenévesek készítették őket és mert vizuálisak. Célunk annak vizsgálata is, hogy

egy további marginalizáló tényező, nevezetesen, hogy ezeket a rajzokat mind lányok készítették, hogyan jelenik meg a választott témában, ábrázolásban.

Bene Krisztián

Pécsi Tudományegyetem, Bölcsészet- és Társadalomtudományi Kar, Romanisztika Intézet, Francia Tanszék tanszékvezető egyetemi docense, dékánhelyettes.

A francia gyermekek útja a csatamezőre 1940 és 1945 között

Az 1940-ben elszenvedett vereséget követően Franciaország elvileg nem volt hadviselő fél, azonban a háború mégsem kímélte meg teljesen a francia lakosságot és a gyermekeket sem. Az ország sajátos helyzetéből kifolyólag számos fiatalok fogott önként fegyvert és vett részt a harcokban. Ennél is speciálisabb az a tény, hogy ezt különböző táborok mellett elköteleződve tették, mivel voltak olyanok, akik a megszállókkal együttműködő ország szellemiségét követve a német haderő soraiba – elsősorban a Waffen-SS-be – jelentkeztek, mások Charles de Gaulle Szabad Francia Erőibe csatlakoztak, míg olyanok is voltak, akik az Ellenállás soraiban harcoltak a megszálló csapatok ellen. Előadásunk arra tesz kísérletet, hogy bemutassa ezeket a változatos utakat, amelyek következtében a francia fiatalság egy része – a hivatalos állami állásponttal gyakran szembeállva – a második világháborús csatamezőkön harcolt egyéni meggyőződését követve.

Fóris Ákos

Clio Intézet kutató és az ELTE BTK Történelem Segédtudományai Tanszék, egyetemi tanársegéde.

Fiatalkorúak és a magyar partizánellenes hadviselés a keleti fronton

A megszállt szovjet területeken dúló partizánháború valamint a tengelyhatalmak keleti megsemmisítő háborújának keretei között életkortól függetlenül a harci cselekmények részesévé vált a helyi lakosság minden rétege. Ugyan a partizánháború elsősorban a katonakorú férfiakat érintette – mind a partizáncsoportok tagjaként, mind a megtorlások áldozataiként –, a megszállt területeken élő kis- és fiatalkorúak bevonódtak a front mögötti harcokba. Előadásomban azt vizsgálom, hogy a magyar honvédség milyen magatartást tanúsítottak a fiatalokkal szemben. Ennek keretében három kérdést tekintek át. Egyfelől maga a szovjet partizánmozgalom hogyan használta fel a fiatalokat a megszállt területeken, s milyen szerepe volt a Komszomolnak az ellenállásban. Másfelől az antibolsevik propagandának és előítéleteknek megfelelően a magyar és német parancsnokságok hogyan tekintettek a szovjetrendszerben szocializálódott fiatalokra. Harmadrészt a magyar parancsnokságok milyen intézkedéseket léptettek életbe a fiatalkorú lakossággal

szemben, mennyiben különböztették meg a velük szembeni bánásmódot a társadalom többi csoportjával szemben alkalmazottaktól.

K. Farkas Claudia

Pécsi Tudományegyetem docense.

Amikor a zsidó gyermekek csak zsidó iskolában tanulhattak.

Olaszország, 1938-1943

Mussolini Olaszországában 1938 őszén törvényileg tiltották meg zsidók és nem zsidók együtt tanulását. A zsidó gyermekeket kizárták az állami iskolákból. A nevelési-oktatási szektorban indított „zsidótlanítási” program egy nagyobb politikai-nevelésügyi paradigma része volt. Amikor a kormányzat később engedélyezte, hogy az oktatásból kizárt gyermekeknek a zsidó közösség elemi- és középszintű iskolákat létesíthessen, a közösség országszerte iskolákat hozott létre.

Előadásom annak bemutatására fókuszál, hogy mit jelentett a zsidó gyermekek számára az iskolából történő kizárás és milyen alternatívát jelentettek a zsidó iskolák. A kérdések vizsgálatához olasz nyelvű elsődleges forrásokat (pl. visszaemlékezések, jogszabályok) és másodlagos forrásmunkákat használtam fel. A kutatás analitikus jellegű, értelmező, a dokumentumelemzés és a szintetizáló elemzés módszerével. Megállapítható, hogy a gyermekek a fasiszta iskola áldozatai voltak, azonban a zsidó iskolák reményt adtak számukra.

Kelbert Krisztina

történész, muzeológus. A Savaria Megyei Hatókörű Városi Múzeum Történettudományi Osztályának osztályvezetője

„Ragyogó, reszkető csillagok”.

Zsidó gyermekek kiszolgáltatottsága a holokauszt idején dr. Bencze József orvos kéziratosa memoárjában

A háború legvédtelenebb áldozatai a gyermekek. 1939 és 1945 között a nemzetiszocialista német hatóságok és kollaboránsaik becslések szerint 1,1 millió zsidó gyermek halálát okozták. A faji meghatározottságú harcban a gyermekek kiemelt célpontot jelentettek. Legelőször a terhes nőket és a fiatalokat, *„a zsidó nép biológiai gyökereit”* kellett megsemmisíteni. Otto Ohlendorf SS-tiszt vallotta nürnbergi perében, 1947-ben: a gyerekek legyilkolására vonatkozó parancs *„nemcsak időleges, hanem állandó biztonságot akart elérni, hiszen a gyerekek olyan emberek voltak, akik ha felnőnek, ugyanakkora veszélyt jelentettek volna, mint meggyilkolt szüleik.”* Elpusztításuk pontos, kidolgozott terv alapján zajlott. A Nagynémet Birodalommal szövetséges

országokban, így Magyarországon a zsidó gyermekek megpróbáltatásai már szülőházjukban, a gettósítással elkezdődtek. Majd túlnyomórészt a koncentrációs táborokban értek véget. Jelen előadásomban a zsidó gyermekek kiszolgáltatottságának 1944 tavaszától 1945 nyaráig tartó folyamatát az Uraiújfaluból (Vas vármegye) deportált dr. Bencze József (1893–1970) orvos magántulajdonban lévő, kéziratos, ezidáig publikálatlan memoárjában vizsgálom, amelyet a szerző közvetlenül a felszabadulás után írt. Az 1946-ban elkészült, 230 gépelt oldalt kitevő kéziratban – amelyre egy váratlan tragédia miatt több mint 75 évig homály borult – nyomon követhető a gyermekek kiszolgáltatottságának drámai kiéleződése. E folyamat első állomásaként a sárvári gettóban és internálótáborban megélt szörnyűségeket – a családi öngyilkosságokat, születést, tejhiányt, kórházi ellátatlanságot, kínváltásokat, motozásokat – láttatja az előadás. Majd Bencze doktor reflexióit veszi sorra Auschwitz poklában a kisgyermekek szelektálásától a fiatalokon elkövetett sterilizáció réméig. S végül a hazatérés végtelenül csekély realizálásával zárul. Zsidó gyermekek szisztematikus elpusztításának megannyi állomása, személyes sorsokon, egyéni arcokon keresztül. Mindez egy orvos szemével...

Klacsman Borbála

University College Dublin posztdoktori kutató

Válaszutak. Két gödöllői zsidó fiatal útja a holokauszt során

A második világháború idején Gödöllő egy tízezer fős kisváros volt, mindössze 220 zsidó lakossal. Közülük csupán maroknyian éltek túl a holokausztot, és még annál is kevesebben – mindössze ketten – közvetítették történetüket az utókornak: Forgács János és Mezei László. Bár ugyanabban a városban éltek, más körülmények között nőttek fel: egyikük édesapjának jól menő hentesüzlete volt, míg a másikuk ügyvéd apja épphogy csak annyit keresett, hogy eltartsa népes családját. A két család különböző stratégiákat választott, és a családtagokra – így a gyermekekre is – különböző sors várt a holokauszt során. Forgács Jánost a szüleivel együtt deportálták, míg a Mezei család 1944-ben Budapestre menekült és ott éltek túl a háborút. Ezen előadás keretében a két túlélő tapasztalatait hasonlítom össze, különös tekintettel a szülővárosukról és az ott megjelenő antiszemitizmusról szóló emlékeikre, a családok döntési helyzeteire és a döntések következményeire, valamint a különböző elbeszélési formákkal (interjú, illetve memoár) járó narratív stratégiákra.

Lénárt T. András

Szegedi Tudományegyetem, Hispanisztika Tanszék egyetemi docense.

A spanyol út. A Franco-rezsim és az európai zsidó gyermekek esete

Spanyolország a második világháború során, bár semlegesként, illetve nem hadviselő félként határozta meg önmagát, számos téren fontos szerepet töltött be. Ezek közül ismertebb a tengelyhatalmakkal való, bizonyos fokú együttműködés, valamint a háború után a Franco-diktatúrába érkező náci háborús bűnösök kérdése. A spanyol kormány hivatalosan nem foglalt állást a németek zsidósággal szemben tanúsított magatartásával kapcsolatban, ugyanakkor több spanyol diplomata, Franco tudtával, zsidómentő akciókat hajtott végre európai országokban. 20 és 30 ezer közé tehető azon zsidók száma, akik Spanyolországon keresztül menekültek el a Holocaust elől, köztük különleges hangsúlyt fektettek a gyerekekre. Az előadásomban olyan gyerekek megpróbáltatásait ismertetem, akik a spanyolok segítségével éltek túl a háborút, és a történetük megvilágítja azt is, hogy a szélsőjobboldali spanyol kormány ebben a kérdésben hogyan próbált „manőverezni” a harcban álló felek között.

Magyarosi Sándor

National University of Ireland Maynooth, doktorandusza

Székely hadiárvák és örökbe fogadott ‘gyermekkatónák’ a második világháború idején

A második világháború Székelyföldet különösen érzékenyen érintette. A 27. Székely Könnyűhadosztály mellett, ahová a katonaköteles korú férfiakat sorozták, létrehozták a Székely Határőrséget, ennek következtében pedig – Magyarország más vidékeitől eltérően – szinte minden 18 és 60 év közötti férfi egyenruhát öltött. Az említett könnyűhadosztály katonái a keleti hadszíntérre kerültek, a határőrök pedig – őket eredetileg nem harcoló alakulatnak szánták – akkor keveredtek harcba, amikor a szovjet, illetve a román csapatok elérték az akkori Magyarország területét, amelynek határai egybeestek a régió határaival. A harcokban az említett alakulatok értelemszerűen veszteségeket szenvedtek, és a háború tulajdonképpen e veszteségek által érintette leginkább a térség gyermekeit. A családfő elesése vagy eltűnése különösen nagy terheket rótt a családokra. Előadásomban részben az egykori hadiárvák ilyen jellegű tapasztalataira térek ki. Másrészt gyakran előfordult, hogy egy-egy harcoló alakulat gondoskodni kezdett egy-egy árván maradt gyerekről, akinek ily módon egy katonai egység emberei lettek az új családja. Ugyan ez a gondoskodás megkönnyítette az említett árvák számára a túlélést, azonban a háború befejeződésével – és az említett egységek feloszlásával – ők is elveszítették újdonsült háborús családjukat. Előadásom második részében két ilyen, a katonák által örökbe fogadott árva sorsát kívánom megvizsgálni.

Michlic, Joanna, Beata

társadalom- és kultúratörténész, az UCL Institute for Advances Studies tiszteletbeli főmunkatársa, valamint tiszteletbeli vezető munkatárs a londoni School of Slavonic and East European Studies-ban (SSEES).

Missed lessons from the Holocaust: the public avoidance of representations of difficult and painful past in Jewish child survivors' testimonies

In the paper, I argue that a critical historical analysis of accounts of young Jewish survivors provides us with a valuable lens for comparative studies of the short-term and long-term consequences of the destruction of childhood, peer groups, local and national communities, and experiencing fundamental ruptures in familial lives – death or/and separation from birth parents and siblings. However, to learn valuable lessons from the Holocaust (and from other genocides such as Armenian, Cambodian, Rwandan and Darfurian), we must avoid smothering sentimentalizing and renewal narratives in public debates and representations. Instead, we must fully grasp how “wartime and genocidal histories flow through the lives” of young survivors and their intergenerational families. I provide different illustrations to support my arguments by focusing on the consequences of the loss of birth parents, complex messy cases of post-1945 reconstruction of Jewish families and limits to family reunions from the vintage point of child survivors from Poland.

Miklós Réka

Kunstuniversität Graz, Institut für Kirchenmusik und Orgel adjunktusa

**A temesvári bencés Lioba-nővérek gyermekmissziós tevékenysége
1936–1948 között**

A 19.-20. század fordulóján sorra alakultak az új kolostori vagy szekuláris kongregációk és más rendi formát idéző szervezetek. Az I. világháborút követően Freiburg-Günterstalban megalakult a Szent Lioba bencés kongregáció. Az alapító nővérek, Maria Föhrenbach és Hildegardis Wulff a kontemplatív szerzetesközösségi életformát párosították női apostolátussal. Hildegardis nővér az 1920-as évek végén érkezett Temesvárra, Augustin Pacha püspök kérésére. A közösséghez nemsokára helyi lányok, asszonyok is csatlakoztak. A temesvári Szt. Lioba-nővérek apostoli missziója elsősorban a nők oktatására, felvilágosítására irányult, de ugyanolyan fontosságú volt a gyermekmisszió és a keresztény családok támogatása, lelkigondozása. Temesváron kórházat létesítettek szülészeti osztállyal, mely 12 évig, a rendház államosításáig töretlen népszerűségnek örvendett. A nővérek az 1945-ben kényszermunkára hurcolt bánági németek gyerekeit is gondozásukba vették. Előadásomban a modern női apostolátus és a gyermekmisszió közti összefüggésekre

szeretnék rávilágítani a rend státútuma, Hildegardis Wulff nővér visszaemlékezései, valamint más dokumentumok alapján.

Tarnai Eszter

ELTE BTK Modernkori Magyarország Doktori Program PhD hallgatója

Közellátási válsághelyzet Budapest ostroma után. A Nemzeti Segély és a főváros élelmezési akciói

Budapest ostroma során közel kétezer gyermek hunyt el, jelentős részük a harci cselekmények folytán. A túlélők számára 1945 első hónapjaiban az egyik legégetőbb kérdés az élelmezés megoldása volt, hiszen a fővárosban nem maradtak készletek, az infrastruktúra pusztulása pedig megnehezítette az új, vidéki szállítmányok érkezését. Veszélyeztetett helyzetben voltak ebben a környezetben a gyermekek: a legyengült, még fejlődésben lévő szervezetük súlyos betegségeknek és az éhezésnek volt kitéve. A fővárosi IX. ügyosztály és a kommunista kezdeményezésű Nemzeti Segély már a kezdetektől összhangban szervezte szociális akcióit a budapesti gyerekek megsegítésére. Előadásomban ezek bemutatásán túl (gyűjtések, vidékre költöztetés, főzőhelyek, intézményi ellátás) mérleget kívánok vonni sikerességükről, és arról, hogy milyen propagandacélokat szolgáltak a kezdeményezésekben résztvevő nők és gyermekek.

Tóth Nikolett:

ELTE BTK Modernkori Magyarország Doktori Program Phd. hallgatója.

A gyermeki lélek és test meggyógyítása.

A Magyar Nők Demokratikus Szövetségének gyermekvédelmi tevékenysége

A második világháború számos testi és lelki sérülést okozott a társadalomban, aminek gondozására egyfajta orvosságot kellett találni. Kiemelt figyelem hárult elsősorban a gyermekekre, akik a háború legártatlanabb elszenvetői voltak. Rájuk fókuszált az 1944 novemberében megalakult Magyar Nők Demokratikus Szövetsége (MNDSZ). A szervezet elsődleges feladatnak tekintette a gyermekvédelmet az élet számos területére vonatkozóan. Ebből következően szeretném megvizsgálni, hogy a nőszövetség milyen módon és milyen eszközökkel járult hozzá a gyerekek megsegítéséhez, életminőségük javításához. Az MNDSZ többek között gondoskodott a gyermekek egészségügyi ellátásáról, étkeztetéséről, szellemi neveléséről, jogi védelméről, részt vett az elhagyott és árva gyerekek elhelyezésében. Előadásomban ennek a folyamatnak a részletes bemutatására teszek kísérletet mindenekelőtt a

levéltári és sajtó források alapján, valamint a vonatkozó szakirodalom feldolgozása mellett.

Tulok Péter

történész, a Nemzeti Emlékezet Bizottsága Hivatalának tudományos kutatója.

A gyermek, mint belső ellenség?

A francia anyáktól és német katona-apáktól született, megközelítőleg 200 ezer gyermek története még szakmai körökben is alig ismert és kevésbé kutatott téma, amellyel szembe kell néznie minden, a szomorú témában érintett nemzetnek. Míg a második világháború idején Hollandiában, Dániában vagy Norvégiában a német hadvezetés nem akadályozta a megszálló csapatok tagjai és a megszállt országokban élő nők közötti kapcsolatot, addig ezt Franciaországban nem nézték jó szemmel. Sokak számára ismert az a francia nőekkel való háború utáni bánásmód, akiknek a világháború idején viszonya volt német katonákkal. Amikor a szövetségesek felszabadították az országot, a népharag a kollaboránsnak bélyegzett francia nőkre zúdult. Mintegy 20 ezerre tehető azoknak a száma, akiknek leborotválták a fejét, és sok esetben alsóneműben, vagy ruhátlanul kényszerítették őket az utcára, de az is előfordult, hogy ezeket a nőket megerősszakolták vagy horogkereszttel bélyegezték meg, Franciaország háború utáni megtisztulási szándéka tehát a norvégiai esetekhez hasonlóan számtalanszor embertelen formát öltött. És ez a harag sok esetben az ártatlan gyermekek ellen irányult. Őket a francia népnyelv „Boche-fattyúknak” bélyegezte. A megalázott, kitagadott nők számtalan esetben úgy érezték a háború befejezése után, hogy nincs más választásuk, mint az, hogy megszült gyermeküket nevelőotthonba adják. Hozzájuk képest szerencsésebbek voltak azok a gyerekek, akik távolabbi rokonokhoz kerültek szülőhelyüktől messze, ahol nem ismerték szüleiket, születésük körülményeit. Számtalan megrázó történet bizonyítja, hogy ezeknek a gyermekeknek az élete-bár sokféleképpen alakult-egy azonban közös volt bennük: apjukat nem ismerhették, és szüleiket tekintve évtizedekig kellett hazugságban élniük.

Végső István

történész, a Clio Intézet munkatársa

Gyermeksorsok Halason

A Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyében fekvő Kiskunhalas megyei várost döntő többségében elkerülték a második világháborús front okozta nagy tragédiák. Ám még így is ismerünk több olyan eseményt a holokauszt, a bombázások és a zabrálások időszakából, amikor gyermekek is az áldozatok között voltak. Esetpéldákon keresztül fogom bemutatni azokat a rögzített traumákat, amikben gyermekek a főszereplők, tragédiák elszenvetői. Egy pozitív példával pedig azt kívánom felvázolni, hogy a

kiskunhalasi „felnőtt” társadalom a szociális gondoskodás mentén hogyan igyekezett segíteni vidéki gyermekeken a világháborút követően.

Virányi Péter

szociológus, a BME c. egyetemi docense. MTA II. világháború története albizottság titkára.

A propaganda ereje a gyermekek világban, avagy gyerekek a propaganda hálójában

A propagandisták a II. világháború szörnyűségekkel teli világát a jó és a rossz, a demokrácia és a náciizmus harcává tették. A fiatakorúakat is arra kérték, hogy vegyenek részt a háborús erőfeszítésekben. Propaganda plakátok, gyerekkönyvek, játékok és iskolai feladatok segítségével jutottak el a propagandisták a gyerekekhez, és vonták be őket a nemzeti háborús erőfeszítésekbe. A propagandaipar arra használta a szülőket, hogy elismételjék üzeneteit a gyerekeknek. A propagandisták felismerték a szülők fontos szerepét, és ezt használták fel a fiatalok háborúba való bevonására. Propaganda vibrált a filmvászonon, szólt a rádióban, virított a játékboltok polcain. Az iskolák megtanították diákjaiknak, hogy a jó állampolgárok mindent megtesznek a háborús erőfeszítésekért. A szülők olyan könyveket olvastak fel a gyerekeknek, amelyekben olyanok szerepeltek hogy vegyenek háborús kötvényeket és gyűlöljék az ellenséget. A gyerekek mindezeket magukba szívták, de nem voltak tudatában a hatásának. Emlékeik és háborús tetteik megmutatják a propaganda üzeneteinek erejét és életükre gyakorolt hatását. Valamennyien a propaganda áldozatai voltak. Előadásom a gyerekek irányába kifejtett háborús propaganda módszereiről szól.

* * *

